

**TÁRSADALMI RÉTEGZŐDÉS ÉS MOBILITÁS AZ EGYKORI JÓZSEF
ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM MARXIZMUS-LENINIZMUS
TANSZÉKCSOPORTJÁBAN**

RÁCZ MÁRK

ABSTRACT

In my study, I will discuss the career path of the lecturers of the Marxism-Leninism Department of the József Attila University of Szeged (JATE), where, like in other higher education institutions, only the most politically reliable persons were allowed to teach during the decades of socialism. I formulated my research question in terms of the social milieu from which ideological teachers came to teach at the university. This may be important to give a more accurate picture on the lecturers who ran the Rákosi and Kádár regimes in terms of their social base. My hypothesis is that they were predominantly individuals of peasant or working-class origin who were raised by the system. I believe that they were the 'faces' or 'talking heads' of the political system in the domestic higher education system, who saw themselves as the masters of life and death. In addition, the status of lecturers was a position of trust in higher education, within which only politically trustworthy, loyal Communist Party members were employed. The teaching unit under study was characterised by the teaching of subjects that were compulsory for students. Some of the former ideological instructors were not able to transcend their own shadow because of their social status. In other words, many of them were not sufficiently innovative to be able to fully renew themselves professionally after 1990. Based on my research so far, I believe that not all Marxism-Leninism teachers were proud of their origins, or tried not to boast about them.

This may be particularly interesting in the light of the fact that the socialist regime built its policies on the very people who came from the working class and peasantry. In an institution of higher education, however, a different standard prevailed, and the lack of education soon became apparent in their behaviour. In addition, the teaching profession was not for all of them either, since the teaching habitus had its own characteristics, the absence of which could lead to conflict between students and lecturers, which could damage the authority of the lecturers. In my view, the deeper a talent comes from the periphery, the more socially driven he/she is. There is no doubt that these people have come into universities to teach through considerable social mobility.

Kulcsszavak: marxizmus-leninizmus, szegedi egyetem, politikai gazdaságtan, tudományos szocializmus

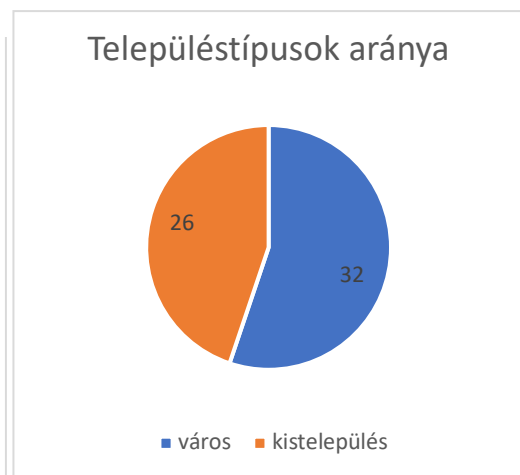
BEVEZETÉS ÉS KUTATÁSI KÉRDÉSEK

Újabb dolgozatomban ismét helytörténeti jelentőséggel bíró, mivel a szegedi egyetemen 1950 és 1990 között oktató tanárok egy vékony szeletét mutatom be. Az egykori ideológiai tanszékeken dolgozó tanárok az 1948 és 1989 között fennálló államszocializmusnak (is) köszönhetően kaptak lehetőséget arra, hogy megmutassák képességeiket a felsőoktatásban. Kutatási kérdéseim úgy szólnak, hogy vajon sikerült-e élni az akkori politikai rendszer adta lehetőséggel, és elvégezték-e a rájuk bízott feladatot a korábbi marxizmus-leninizmus oktatók? Honnan és milyen társadalmi közegekből érkeztek oktatni az általam vizsgált, Szegeden dolgozó ideológiai oktatók? Van-e összefüggés a származás és a társadalmi felemelkedés között? Fel lehet-e fedezni a származás és az ebből fakadó neveltetés között összefüggéseket? Hipotézisem szerint van különbség az 1947 előtti filozófia, közgazdaságtan (statisztika) és politika című tárgyak oktatói generációja, valamint az 1950-ben bevezetett ideológiai tárgyak (marxista filozófia, politikai gazdaságtan, tudományos szocializmus) oktatóinak szakmai felkészültsége között. Kutatásom módszertani jellegének ismertetését követően, elsőként az államszocializmus időszakát mutatom be.

MÓDSZERTAN

Megvizsgált oktatói életutak száma: 58 fő (nem reprezentatív)

Ebből városban született 32 fő, kistelepülésen született 26 fő (1. kép). A városban születettek közül 8 fő szegedi, 4 budapesti, 4 makói, 2 békéscsabai, 2 győri, 2 pápai, 1 ajkai, 1 debreceni, 2 hódmezővásárhelyi, 1 kassai, 1 kecskeméti, 1 kiskunfélegyházi, 1 miskolci, 1 nagykovácsi, 1 püspökladányi (2. kép).

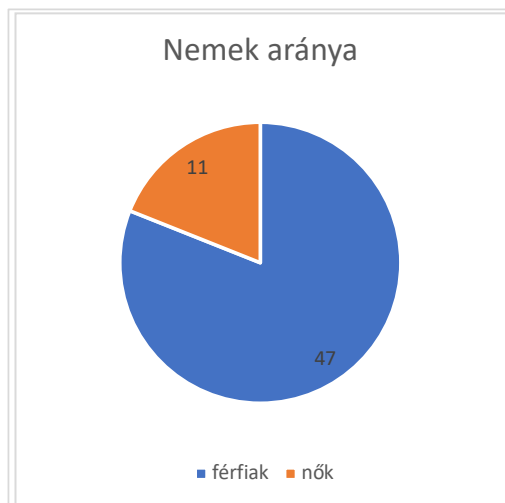

1. kép: Településtípusok aránya
(forrás: saját készítésű diagram)

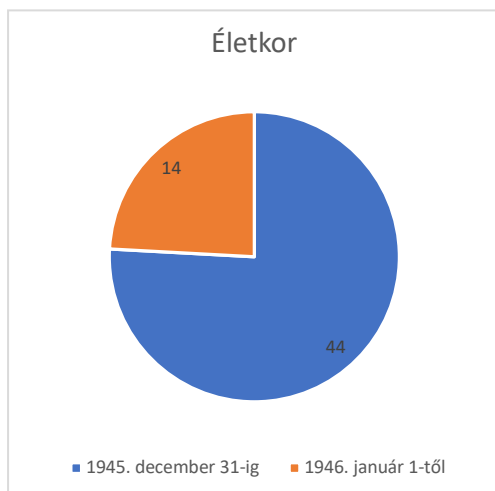
2. kép: Az oktatók születési helye, városok szerint
(forrás: saját készítésű diagram)

A nemek aránya a következőképpen alakult: a férfiak száma 47 fő, a nők száma 11 fő volt (3. kép).

3. kép: A nemek aránya
(forrás: saját készítésű diagram)

Életkor szerinti eloszlás: 1945. december 31-ig született 44 fő, 1946. január 1-je után született 14 fő (4. kép).

4. kép: Az oktatók életkor szerinti összetétele
(forrás: saját készítésű diagram)

Végzettség: egyetemi diploma (matematikus, filozófus, közgazdász, magyar-történelem, jogász, szociológus, tudományos szocializmus).

Amint az adatokból kiolvasható, többen voltak az oktatói állomány tagjai között a férfiak, mint a nők. Arányaiban véve kevesebben születtek városban, mint kisebb településeken, ellenben nyolcan Szegeden látták meg a napvilágot, négyen pedig Budapesten. Érdekességgént kiemelem, hogy többen születtek Makón, Békéscsabán, egy fő pedig Kassán. Azt is szeretném hangsúlyozni, hogy többen a térség szülöttei, azaz Csongrád megyéből, Jász-Nagykun-Szolnok megyéből, valamint Békés megyéből érkeztek. Életkor szerinti megoszlás alapján elmondható, hogy az idősebb generáció jobban képviseltette magát a kollektívában, az úgynevezett „fényes szelek nemzedéke” erőteljesebben lehetett jelen. Definiálom, hogy számomra mi számít városnak, illetve kistelepülésnek. A települések jogállását természetesen az ideológiai oktatók születésének időpontja szerint vettem figyelembe. Az egyszerűség kedvéért azt a települést, amely városi rangot kapott, városnak tekintem, amelyik község vagy nagyközség, azt kistelepülésének, függetlenül a lakosság létszámától, illetve az infrastruktúra kiépülésétől.

AZ ÁLLAMSZOCIALIZMUS TÖRTÉNETI HÁTTERE

1945 után gyors ütemben kezdődött meg hazánk szovjetizálása, így a felsőoktatás sem kerülhette el sorsát. Az országban mindenhol (így a felsőoktatásban is) párthű oktatók maradhattak csupán. Főként a munkás és paraszti származású tanárok kaptak teret a kibontakozásra, akik fiatalok voltak az 50-es években. Szovjet mintára bevezették az ideológiai oktatást hazánkban is. Felálltak az ún. marxizmus-leninizmus tanszékek. Korábban ilyen jellegű oktatási egységek nem voltak megtalálhatóak a felsőoktatásban, aminek volt előnye, de hátránya is. Az oktatók tanítottak marxista filozófiát (dialektikus és történelmi materializmust), politikai gazdaságtant (kapitalizmust, majd a szocializmus politikai gazdaságtanát), párttörténetet, amelyből kifejlődött a tudományos szocializmus. Köztörténetileg elmondható, hogy „az 1949/50. tanévben nagyjából hatezer hallgató részesült ideológiai oktatásban, számuk a kötelező marxizmus-leninizmus órák bevezetésével az 1950/51. tanévtől harmincezer fölé nőtt. Eleinte az első évfolyamon politikai gazdaságtant, a felsőbb évfolyamokon a marxizmus-leninizmus alapjait oktatták, de az 1951/52. tanévtől a tantárgyak sorrendjét felcserélték, az első- és másodéven a marxizmus-leninizmus alapjaival, ti. az SZKP történetével kezdték a diákok az ismerkedést, ezt követte a politikai gazdaságtan, majd a dialektikus és történelmi materializmus, az ideológiai órák száma pedig heti négyre nőtt. Az oktatás eleinte komoly káderhiánnyal küzdött, az előadók egy része maga is menet közben, óráról órára sajátította el a lefordított szovjet tankönyvekből leadandó anyagot. Az 1950/51. tanévben mindössze egyetlen

tanszéket, az ELTE Központi Marxizmus-Leninizmus Tanszéket sikerült felállítani, mely az egyes egyetemeken és főiskolákon létrehozott tanszéki csoportokat koordinálta. Ezek 1952-től önállósultak.”¹ A JATE Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoporthárom, majd négy tanszékből állt, és a teljesség igénye nélkül jegyzem az ott tanítókat. A Filozófia Tanszéken dolgozott mások mellett Horuczi László tanszékvezető, Csejte Dezső, Dékány András, Héderné Kozák Róza, Hegyi Ferenc, Katona Péter, Kissné Novák Éva, Kocsondi András. A Politikai Gazdaságtan Tanszéken dolgozott mások mellett Nagy Lajos tanszékvezető, Andrassy Adél, Czagány László, Demeter Anna, Égető Emese, Farkas Beáta, Imre Ottó. A Tudományos Szocializmus Tanszéken dolgozott mások mellett Nagy László tanszékvezető, Belényi Gyula, Csépanyi Dezső, Fábián György, Géczi József Alajos, Kanyó Ferenc. A Szociológia Tanszéken dolgozott mások mellett Szentpéteri István tanszékvezető, Feleky Gábor, Gábor Kálmán, Ürmös Ferenc és Váradi Mónika.² Az ideológiai oktatókkal párhuzamba állítottam az agitátorokat, akik úgy jártak, hogy „a propaganda kialakított elvárásrendszert azzal kapcsolatban, hogy a népnevelőknek miként kell a körülöttük zajló eseményeket értelmezni és elmesélni. A központi elképzelések gyakorlattá alakítása és a jelentések megfogalmazása azonban már az agitátorokon múlt. Kis túlzással azt mondhatjuk: mindenki úgy magyarázta a kommunista eszméket, ahogyan jónak látta (...) Ahányféle személyes valóság létezett, annyiféleképpen nyert értelmet a hivatalos propaganda.”³ Ami az ideológiai oktatók sajátos nyelvezetét illeti, „a pártállam által használt nyelvezet dekódolásának kulcsa ez, ha a mondanivalót elsősorban a megfogalmazó gondolkodásmódjára, nem pedig a megcélzott tárgyra, embercsoportra vonatkoztatjuk. (...) A szovjet hadsereg támogatását élvező magyarországi kommunista párt eltökéltségét és tematizálási eredményességét mutatja, hogy sok esetben politikai ellenfelek is az általuk kijelölt nyelvi térben igyekeztek reagálni, legitimálva ezzel a beszédmódot.”⁴ A politológus Bihari Mihály szerint „a marxista-leninista ideológia magában hordozza és tartalmazza a totalitárius ideológia összetevőit, amelyek a despotikus szocializmusokban, illetve a szocializmusok despotikus időszakában bontakoznak ki leginkább. A Rákosi-rendszer totalitárius ideológiája és ideokratikus rendszere a totalitárius ideológia szélsőségesen eltorzult változatát mutatta fel, amelyek a Kádár-rendszerben szélsőséges formában soha nem érvényesültek.”⁵ Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a totalitárius ideológiának „nincsen tulajdonképpen legitimációs igénye, legfeljebb egy csökevényes, korlátozott önlegitimációs igénye van. (...) tartalmi jellemzői miatt a legitimációs igény önlegitimációs formájában jelenik meg és hat. A pusztán ideológiai kijelentés – elfogadás nélkül vagy nagyon szűk körű elfogadás esetén – is igazolja hirdetői számára az ideológia helyességét.”⁶ Végül ki lehet jelteni, hogy a totalitárius kommunista ideológia „önlegitimációja abból adódik, hogy az ideológia nyilvánosan és szabadon, következmények nélkül nem vitatható.”⁷

1945 után két jelentős kultúrpolitikust (ideológust) lehet megnevezni: a „szociálfasiszták” ellen küzdő Zsdanovot és a fejlett szocializmus kifejezést megalkotó Szuszlovot, aki élete végéig az SZKP elnökségének tagjaként a szovjet kommunista ideológiai irányítás (és fejlesztés) mellett felügyelhetette a külföldi (pl. kelet-európai, kubai, ázsiai és afrikai) kommunista pártokkal való kapcsolatokat is. Megfogalmazódott Szigeti Péter által, hogy *„mivé lett az eredetileg forradalmi rendszer, miben állt történelmi jelentősége és miért bukott el, milyen formameghatározó vonásai voltak e rendszernek, amely nem volt sem kapitalizmus, sem szocializmus-kommunizmus?”*⁸ Szerintem ezek az eszmetörténeti kérdésfelvetések relevánsak. Ugyanakkor *„a neveléstudományban közismert és elfogadott 1985 korszakhatár jellege, az átalakulási folyamat kezdeti évszámának kijelölése, ez azonban kevésbé ismert a közbeszédben.”*⁹ Ráadásul ez a bizonyos évszám jelentette határvonal országos szinten biztosan nem vonatkozott a marxizmus-leninizmus oktatásra és nevelésre. Volt, ahol az utóbbi területen a legutolsó pillanatig ugyanazt tanították, mint a 70-es években, míg máshol (pl. Budapesten) már a 80-as évek elején megfigyelhető volt a felpuhulás, és egyre több nyugati (baloldali) szakirodalom is megtalálható volt a repertoárban. Azonban Herbert Marcuse (1898–1979) ismert baloldali filozófus kapcsán ez mégsem volt elmondható. *„Az egydimenziós embert magyarul 1990-ben adták ki, így az 1968-as nemzedék legfeljebb kerülőutakon juthatott hozzá. Ugyanis Marcuse könyve legálisan nem volt kapható a Kádár-rendszerben, viszont megjelent az MSZMP KB által gondozott, a Kossuth Könyvkiadónál megjelentetett, zártkörű, bizalmas terjesztésű, a pártaktiváknak szánt sorozatban.”*¹⁰ Közben Kissné dr. Novák Éva levelet írt Anderle Ádámhoz az egyik egyetemi pártértekezlet ügyében. 1988. szeptember 13-án ülést tartott a JATE Marxizmus-Leninizmus Központi Tanszékcsoport MSZMP alapszervezetének vezetősége, ahol a következő javaslatok fogalmazódtak meg a taggyűlés részére: *„miután a jelenlegi feltételek mellett az egyetemi pártértekezlet nincs abban a helyzetben, hogy felelős döntést hozzon akár az egyetemi pártszervezet politikai programját, akár az új vezetés összetételét illetően, javasoljuk, hogy a pártértekezlet alapvető feladatként válasszon küldötteket a városi pártértekezletre. Alakítson platformot arra nézve, hogy a küldöttek mit képviseljenek. A továbbiak során kizárólag olyan vitafórumként működjön, amely az egyetemi pártszervezet politikai programjához nyújt széles körű előkészítést. Az értekezletet követően alulról felfelé építkezve kerüljön sor a politikai program kialakítására és az új egyetemi pártvezetés megválasztására.”*¹¹ Azaz a változás szele már Szegedre is elért, egyre többen akartak komolyabb politikai és szervezeti változásokat. *„Nem állíthatjuk azonban, hogy minden csak propaganda volt az államszocializmusban: az iskolázottság, oktatás terén a rendszer Magyarországon is komoly eredményeket könyvelhetett el. Ferge Zsuzsa véleménye szerint – aki pedig a Kádár-korszakban is kritikus maradt a kulturális tőke átörökítésével kapcsolatban – az 1960-as évekig példátlan mobilitás*

jellemezte a magyar társadalmat, akkor is, ha ebbe a paraszti sorból a munkásosztályba „felemelkedő” tömegek is beleszámítottak.”¹² Az ideológiai oktatók esetében is megfigyelhető volt egyfajta kulturálistöke-átörökítés, azonban a dolgozat történeti (szociológiai) témájához illeszkedve az oktatók és szüleik közötti átmenetet lehet érdekes vizsgálni. Azaz egy munkás vagy paraszti származású egyén hogyan boldogul egy egyetemi közegben úgy, hogy szülei még kétkezi munkát végeztek. Ebből az következik, hogy nem ugyanolyan kulturális mintázatot adtak át, mint az értelmiségi (ügyvéd, orvos, mérnök stb.) származásúak. Azt azonban el kell ismerni, hogy „Kádár és csapataának kétségbeesett kísérlete, hogy marxista-szocialista-leninista keretek között versenyképes lehessen a szabad világgal, csúfos kudarcot vallott. Ez már a hetvenes években nyilvánvaló volt, minden gondolkodó tizenéves tudta, érezte, s már voltak, akik hirdették is. Akkor még az utópiák logikája szerint segítséghez folyamodott Kádár csapata: hiteleket vett fel, hogy fenntartható legyen legalább az életszínvonal, amely több generációnak – akik átéltek a harmincas-negyvenes-ötvenes éveket – hatalmas kincs volt. De a fiatalok azokra az időkre nem emlékezhetek. Az 1956 után születettek összehasonlítottak. De nem a múlthoz mérték a rendszer eredményeit, hanem a szabad világhoz. És ezt az összehasonlítást semmiképp nem állhatta ki a szocializmus.”¹³ Tehát a fiatalabb generációk már nem foglalkoztak azzal, hogy milyen volt az élet a 20-as vagy 30-as években (azt megtanulták a történelem tankönyvekből), hanem az volt a lényeges, hogy milyen színvonalon tart az ország. Más lett a viszonyítási pont a 70-es és 80-as években, sok esetben a „fejlett” Nyugat vált referenciává. Egy olyan korszakban, ahol az állami ünnepségek során még a kihelyezett zászlók arányát is meghatározta a párt, nem sok jóra számíthatott a fiatalabb generációktól. Ez a következőképpen nézett ki: „március 15-én: 2/3 nemzeti, 1/3 vörös, május 1-jén: 2/3 vörös, 1/3 nemzeti, augusztus 20-án: 2/3 nemzeti, 1/3 vörös, november 7-én: 2/3 vörös, 1/3 nemzeti, április 4-én: 2/3 nemzeti, 1/3 vörös.”¹⁴ Az emberek tudták és érezték, hogy melyek a saját nemzeti ünnepeik, és melyek nem azok, így aztán ennek megfelelően is viszonyultak hozzájuk.¹⁵ Annak ellenére is, hogy a dolgozók nagyobb munkahelyi jutalmakat éppen április 4-én és november 7-én kaphatták meg adott esetben. Csupán összehasonlítás végett jelzem, hogy a 70-es években „a párton belüli fizikai dolgozók aránya az évtized elején 35,9%-ra csökkent. Feltűnő volt a csökkenés a hatvanas évek végén-hetvenes évek elején (6,6%). A helyi tanácsokban 1971-ben 18,2% munkás dolgozott, ugyanígy a fővárosi tanácsokban 12,4%, a megyei tanácsokban 13,2%. Az adatokon lehetett kozmetikázni az „eredeti foglalkozás” megjelöléssel. Ezek szerint a fővárosi tanácsokban 49,3% volt munkás, de a helyi tanácsokban is 26,2%, a megyei tanácsokban 31,4%. A párt vezetői is előszeretettel hívták magukat munkásnak. (...) A technikák megvoltak a dolog rendezésére: csak néhány példa a munkásosztály elitjére: Katona Imre: eredeti foglalkozása cipészsegéd, iskolai végzettsége: tudományegyetem. Huszár

István: eredetileg napszámos, végzettsége: közgazdasági egyetem. Havasi Ferenc: eredetileg kőműves, iskolai végzettsége: főiskola.”¹⁶ Ez a módszer nem volt idegen a marxizmus-leninizmus oktatók esetében sem. Ahogy azt is elmondhatjuk az ideológiai oktatókról, hogy „a vizsgált időszak káderpolitikájának egyik legfőbb jellemzője az volt, hogy a „fontos és bizalmas” munkakörök esetében nem a szakmai alkalmasság / alkalmatlanság volt az elsődleges szempont, hanem a politikai megbízhatóság. A cél ugyanis nem a szakszerű működés, hanem az adott terület „megerősítésének” igénye, a politikai stabilitás biztosítása volt. Ugyanakkor az is látható, hogy a felülvizsgált személyek többségét egyre nagyobb arányban a helyükön hagyták, tehát ezeket a munkaköröket a személyi állandóság jellemezte leginkább.”¹⁷ Az ún. párttörténeti szemináriumok (az 50-es években volt a tanrend része) valamint a magyar- és nemzetközi munkásmozgalmak története (a 70-es években volt a tanrend része) szorosan összefonódott az ideológiai oktatással. Elsőre talán nem is lehet felfedezni, hogy hol húzódtak a tartalmi és szervezeti határok az egykori Párttörténeti Intézet és egy-egy főiskolai/egyetemi Marxizmus-Leninizmus Intézet Tudományos Szocializmus Tan széke között. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy „a kommunista párt Magyarországon 1918 és 1945 között – egy rövid tanácsköztársasági időszaktól eltekintve – illegálisan működött, meghatározta a forrásanyag jellegét is. Hazai keletkezésű mozgalmi iratanyag alig állt rendelkezésre, ezeket a későbbiekben a különböző hatósági iratok (belügyminisztériumi, rendőrségi) mellékleteként tárta fel a kutatás. A KMP, mint a Komintern magyarországi szekciója működött, dokumentumainak jelentős részét a moszkvai Marxizmus-Leninizmus Intézet archívuma őrizte.”¹⁸

A Magyar Munkásmozgalmi Intézet (MMI) munkatársai igyekeztek nemzetközi kapcsolatokat is kialakítani, elsősorban a szovjetekkel. Ennek eredményeképpen „az MMI delegációja 1954. június-júliusban a Marx-Engels-Lenin Intézet meghívására először tett tanulmányutat a Szovjetunióban. Ezt követően indult meg a rendszeres intézményközi kapcsolatfelvétel: 1955-ben Varsóban, 1957-ben Prágában, 1959-ben Bukarestben volt a marxizmus-leninizmus intézetek, a párttörténeti intézetek és a párttörténeti bizottságok konferenciája.”¹⁹ Elmondható, hogy az ideológiai területen dolgozó hazai munkatársak élénk nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeztek, amelyet kamatoztattak is a maguk módján. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy teljesen mások voltak a nemzeti sajátosságok a cseheknél vagy épp a lengyelek esetében.

A SZEGEDI IDEOLÓGIAI OKTATÓK ÉLETÚTJA

A Délvidéki Szemle 2023/2. számában megjelent korábbi tanulmányom és a jelen dolgozatom mellékletében szereplő oktatók hivatalos életrajzait áttekintve a következőket állapítottam meg: Az alapidiplomát követően szinte mindenki szerzett másoddiplomát, vagy folytatott szakirányú továbbképzést. Egy fő tudott átmenni

oktatni az ideológiai tanszékről a Magyar Irodalomtörténeti Tanszékre, ugyanakkor akadt olyan is, aki a Munkásmozgalmi Intézet munkatársa lett. Többen a Szovjetunióban szerezték meg az aspirantúrájukat, de számosan voltak, akik a Lenin Intézetben is folytattak tanulmányokat. Tanulmányutakat leginkább a Szovjetunió és az NDK irányába tettek. Voltak magyar-orosz, történelem-francia, történelem-orosz szakot végzettek is, akik később a tudományos szocializmust oktatták. A legtöbbben eljutottak a docensi kinevezésig, egyetemi tanár viszonylag kevés volt köztük, miközben döntő többségük a JATE-n tanult, az alma materből indult karrierjük. A kandidátusi fokozatot is számos oktató szerezte meg, mégis viszonylag lassan lépdeltek előre a tudományos ranglétrán. Mindenki tagja lett az MDP-nek és/vagy az MSZMP-nek (1948 előtt volt NPP-tag is).

Az ELTE Lenin Intézetet az egykori JATE oktatói közül a következők végezték el: Benedek Sándor (Orosz Tanszék), Fogarasi Miklós (Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék), Pete István (Orosz Nyelvi és Irodalom Tanszék), Sipka Sándor (Magyar Irodalomtörténeti, majd Magyar Nyelvtudományi Tanszék), Szász Anna Mária, Halász Elődné (TTK Idegennyelvi Lektorátus, majd Angol Nyelvi és Irodalom Tanszék), Varga Ilona (Tudományos Szocializmus Tanszék, majd Középkori Egyetemes Történeti Tanszék), Horuczi László (Filozófia Tanszék), Ördögh Piroska (Marxizmus-Leninizmus Tanszék, majd Tudományos Szocializmus Tanszék).²⁰ Az adatokból jól kiolvasható, hogy a nyolc főből csupán három köthető az ideológiai egységekhez, tehát nem igaz az a tétel, hogy a Lenin Intézetből csupán marxizmus tanszékre vezethetett a karrier útja.

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

Azt valószínűsítem, hogy döntően első generációs értelmiségiekről lehet szó. Az 1945 után kialakult politikai rendszernek is köszönhetően tudtak előre lépni a társadalmi mobilitás révén. Lehetőséget kaptak egyetemi tisztségek betöltésére is (pl. dékán, dékánhelyettes). Saját szempontjukból nagy előrelépésként élhették meg a társadalmi felemelkedést. Egyfajta társadalmi modernizációs kísérlet keretein belül emelt fel a korabeli politikai rendszer munkás és paraszti származású fiatalokat, akiknek nemcsak a kudarcot, de a sikert is fel kellett tudni dolgozni. Társadalmi szervezetekben is aktívan részt vettek: pl. SZOT, KISZ, HNF. Társadalmi felemelkedésnek lehettek az alanyai, a szüleikhez képest előrébb léptek.

Mi értelme lehet ennek a tanulmánynak? – kérdezhetné az olvasó. Adekvát válasz erre az lehet, hogy hiánypótló helytörténeti témát boncolgató írás, amely a későbbiekben továbbfejleszthető és kutatható. 35 év telt a rendszerváltás óta, de ebben a témakörben meglehetősen kevés tudományos mű született. Több egykori ideológiai oktató igyekezett 1990 után életrajzában palástolni múltjának azon részét, amely

közvetlenül köthető a szocializmus politikai rendjéhez. Bizonyos szempontból érthető, hogy nem voltak büszkéek arra, ahol dolgoztak 1989-ig, ugyanakkor az az időszak is életük (akár meghatározó) részének bizonyult.

Eddigi kutatásaim során nem találtam még adatot Gábor Kálmán egyetemi adjunktusról (Szociológia Tanszék), Józsa Zoltánról (Szociológia Tanszék), Dékány András egyetemi adjunktusról (Filozófia Tanszék), Héderné Kozák Róza egyetemi adjunktusról (Filozófia Tanszék), Hegyi Ferenc egyetemi tanársegédről (Filozófia Tanszék), Nagyné Krajkó Erzsébet egyetemi docensről (Filozófia Tanszék), Simon Ferenc egyetemi adjunktusról (Filozófia Tanszék), Szögi István egyetemi docensről (Filozófia Tanszék), Tóth János egyetemi tanársegédről (Filozófia Tanszék), Végh Gyula egyetemi adjunktusról (Filozófia Tanszék), Demeter Anna egyetemi tanársegédről (Politikai Gazdaságtan Tanszék), Farkas Beáta tudományos segédmunkatársról (Politikai Gazdaságtan Tanszék), Imre Ottó egyetemi adjunktusról (Politikai Gazdaságtan Tanszék), Málovics János egyetemi adjunktusról (Politikai Gazdaságtan Tanszék), Oláh János egyetemi tanársegédről (Politikai Gazdaságtan Tanszék), Váczy Mária egyetemi adjunktusról (Politikai Gazdaságtan Tanszék), Fábián György egyetemi adjunktusról (Tudományos Szocializmus Tanszék), Földvály Lászlóné Kocsis Luca egyetemi adjunktusról (Tudományos Szocializmus Tanszék), Harangozó József egyetemi adjunktusról (Tudományos Szocializmus Tanszék), Kormányos András egyetemi adjunktusról (Tudományos Szocializmus Tanszék), Kovács László egyetemi tanársegédről (Tudományos Szocializmus Tanszék), Majsa József egyetemi adjunktusról (Tudományos Szocializmus Tanszék), Németh István adjunktusról (Tudományos Szocializmus Tanszék), Orbán Sándor egyetemi tanárról (Tudományos Szocializmus Tanszék) és Tamási Mihály egyetemi docensről (Tudományos Szocializmus tanszék). Valamennyien szerepelnek az ideológiai oktatók állományában A marxizmus-leninizmus oktatók publikációs jegyzéke című kiadvány szerint, amely 1987-ben látott napvilágot.

MELLÉKLET I. – OKTATÓI ÉLETRAJZOK

Balázs József: Makón született 1930. november 17-én. A Tanszék, ahol dolgozott a Politikai Gazdaságtan volt 1954–57 között, majd a Statisztikai, később Statisztikai és Demográfiai 1957-től. Egyetemi tanulmányai: a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem 1950–54 között, majd a szegedi egyetem 1957–62 között. Oklevelet szerzett közgazdászként 1954-ben, majd a szegedi egyetemen az állam- és jogtudományok doktora lett 1962-ben. Egyetemi doktori fokozatot a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett 1958-ban. Azt állam- és jogtudomány kandidátusa lett 1971-ben. Docensi kinevezést kapott 1972-ben. Egyetemi tisztsége: tanszékvezető volt 1988 után, majd dékánhelyettes 1972–78 között. Társadalomtudományi tagsága: a Magyar Kriminológiai Társaság tagja. Kitüntetései: az oktatásügy kiváló dolgozója 1969-ben, majd a Munka érdemrend ezüst fokozata 1979-ben. Kutatási területe: közgazdasági témakörben a pénzügyi, a mezőgazdasági termelőségvetkezetek javadalmazási módszerei, és a hazai munkaerőhelyzet kérdései. Közigazgatási-szervezési témakörben a közigazgatási ügyforgalom összetétele, az ügyintézés menete, átfutási ideje. A kriminál-statisztika nemzetközi és hazai története, a bűnözés mérésének elméleti alapjai és gyakorlati lehetőségei. Demográfiai témakörben a népességi-, népesedési folyamatok összefüggései.²¹

Köves Erzsébet (Sirokmán Ferencné): Hódmezővásárhelyen született 1927. június 3-án. A Tanszék, ahol dolgozott a Marxizmus-Leninizmus Tanszék, ezen belül a filozófia szakcsoport 1955–57 között, majd a Növényélettani Tanszék következett 1957–90 között. Egyetemi tanulmányait a szegedi egyetemen végezte 1950–54 között. Oklevelet szerzett a szegedi egyetemen biológia-kémia szakos középiskolai tanárként 1954-ben. Egyetemi doktor lett 1958-ban, majd a biológiai tudomány kandidátusa lett 1966-ban. Docensi kinevezést kapott 1967-ben. Egyetemi tisztsége: tanszékvezető volt 1973–85 között. Dékánhelyettes 1974–80 között. Társadalomtudományi tagsága: a Federation of European Soc. of Plant Phys. Tudományos tisztsége: az MTA Botanikai Bizottsága tagja 1973–80 között, majd a TMB Általános Biológiai Szakbizottság tagja 1974–80 között, a TIT Csongrád megyei szervezet, Biológiai Osztály vezetőségi tagja 1980–85 között. Kitüntetései: a felsőoktatás kiváló dolgozója 1972-ben és 1975-ben. Kutatási területe: fenolvegységek növekedésszabályozó szerepének kutatása. Auxin anyagcsere magasabb rendű növényekben. Nyugdíjba vonult: 1990. december 31-én.²²

Krajkó Gyula: Tápén született 1929. február 7-én. A tanszék, ahol dolgozott a Politikai Gazdaságtani 1956–57 között, majd a Gazdasági Földrajzi 1957 után. Egyetemi tanulmányai: a szegedi egyetemen 1949–53 között tanult. Oklevelet szerzett

a szegedi egyetemen középiskolai tanárként 1953-ban. Egyetemi doktori fokozatot szerzett 1962-ben. Kandidátusi fokozatot szerzett 1962-ben, majd a földrajztudomány doktora lett 1973-ban. Docensi kinevezést kapott 1963-ban. Egyetemi tanár lett 1974-ben. Egyetemi tisztsége: tanszékvezető volt 1964–94 között, majd rektorhelyettes 1978–84 között. Kitüntetései: a felsőoktatás kiváló dolgozója volt 1964-ben, majd a Munka érdemrend ezüst fokozatát kapta meg 1968-ban, végül a felszabadulási jubileumi emlékérem tulajdonosa is lett 1970-ben, illetve miniszteri dicséretet kapott 1971-ben. Aztán megkapta a munka érdemrend arany fokozatát 1983-ban, és a Pro regione Alföld kitüntetést 1994-ben. Kutatási területe: a gazdasági térszerkezetben lejátszódó folyamatok, összefüggések feltárása, a Dél-Alföld régió gazdaság földrajzi kutatása.²³

Ötvös Péter: Mindszenten született 1946. december 18-án. A Tanszék, ahol dolgozott, a Filozófia 1970–1975 között, majd az 1. sz. Magyar Irodalomtörténeti 1975–1995 között, végül a Régi Magyar Irodalom 1995-től. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1965–70 között, majd a budapesti ELTE-n 1971–74 között. Oklevelet szerzett a szegedi JATE-n magyar-német szakos középiskolai tanárként 1970-ben, majd a budapesti egyetemen filozófia szakon 1974-ben. Egyetemi doktor lett 1972-ben. Az irodalomtudomány kandidátusa lett 1986-ban. Docens lett 1988-ban. Egyetemi tisztsége: tanszékvezető 1989–92 között. Tanulmányútja: vendégtanár a Bécsi Egyetemen 1992–1995 között. Társadalmi tagságai: a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagja 1977-től, a Bilaterale Hungarologenkommission DDR-Ungarn tagja 1986–89 között, az Institut für die Erforschung der Frühen Neuzeit tagja 1989 után, az Österreichische Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts tagja 1990-től, a Gemischte Kommission Österreich-Ungarn tagja 1993-tól. Tudományos tisztsége: a SZAB Irodalomtudományi Munkabizottságának elnöke 1990–92 között. Kutatási területei: a művelődési és iskolázási törekvések Magyarországon a kora újkorban. Olvasmányok, magánkönyvtárak a 17–18. században, európai szellemi áramlatok hazai recepciója. A 17. századi magyar (barokk) költészet poétikája és német nyelvű kapcsolatai.²⁴

Pándi Lajos: Szegeden született 1945. december 10-én. A Tanszék, ahol dolgozott, a Központi Könyvtár 1986–88 között, majd az Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti 1989-től. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1966–71 között, majd az ELTE-n 1972–75 között. Oklevelet szerzett a szegedi JATE-n történelem-orosz szakos középiskolai tanárként 1971-ben, majd az ELTE tudományos szocializmus szakon 1975-ben. Egyetemi doktor 1975-ben lett, majd a történelemtudomány kandidátusa 1986-ban. Docens lett 1991-ben. Egyetemi tisztsége: tanszékcsoporthoz vezető 1991–92 között. Kutatási területe: Kelet- és Dél-Európa 19–20.

századi története, ezen belül elsősorban az etnikai és határkérdések; történeti földrajz.²⁵ Azért emeltem be személyét a dolgozatba, mivel ő is tudományos szocializmus oktató volt a 70-es és 80-as években, igaz, Debrecenben. Onnan 1986-ban kényszerült távozni a helyi tanszékvezetővel kialakult konfliktusa miatt.

Rácz János: Kiskunfélegyházán született 1930. szeptember 9-én, és Szegeden halt meg 1990. szeptember 19-én. A Tanszék, ahol dolgozott, a Marxizmus-Leninizmus, majd Tudományos Szocializmus 1953–87 között. Egyetemi tanulmányait a Szegedi Pedagógiai Főiskolán kezdte meg 1951–53 között, majd a szegedi JATE-n 1957–60 között. Oklevelet kapott a Szegedi Pedagógiai Főiskolán matematika-kémia szakos általános iskolai tanárként 1954-ben, majd a szegedi JATE-n történelem szakos középiskolai tanárként 1960-ban. Egyetemi doktor lett 1961-ben, majd a történelemtudomány kandidátusa 1968-ban. Docens lett 1966. október 15-én. Egyetemi tanár lett 1973. szeptember 1-jén. Egyetemi tisztségei: tanszékvezető 1966–85 között. Oktatási és általános rektorhelyettes 1973–79 között. Társadalmi tagságai: Magyar Történelmi Társaság tagja 1963–87 között, igazgatóság választmányi tagja 1969–87 között. Kitüntetései: a Munka érdemrend ezüst fokozat 1964-ben, a Munka érdemrend arany fokozata 1974-ben. Kutatási területe a magyarországi népi demokratikus forradalom 1944–48. Szűkebben: az üzemi bizottságok. A magyar mezőgazdaság története 1945 után. Nyugdíjba vonulhatott 1987. július 1-jén.²⁶

Sallai Miklós: Hajdúnánáson született 1951. augusztus 5-én. A Tanszék, ahol dolgozott, a Politikai Gazdaságtani, később Közgazdasági 1974–1995 között, majd a Marketing Menedzsment 1995 után. Egyetemi tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végezte 1970–74 között. Okleveles közgazdász lett 1974-ben. Egyetemi doktorátust szerzett az MKEE-n 1975-ben. A közgazdaságtudomány kandidátusa lett 1985-ben. Docens lett 1987-ben. Egyetemi tisztsége a következő: tanszékvezető 1995 után. Társadalmi tagsága: a Magyar Közgazdasági Társaság tagja 1974 óta. Kitüntetései: Miniszteri Dicséret 1980-ban. Kutatási területei: agrárgazdaságtan: hatékonyság, termelékenység és a termelési szerkezet összefüggései. Vállalatvezetés és irányítás, menedzselés, gazdálkodás az emberi erőforrással.²⁷

Simon Ferenc: Miskolcon született 1950. július 12-én. A Tanszék, ahol dolgozott, a Filozófia 1974-től. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1970–74 között, majd a budapesti egyetemen 1974–1977 között. Oklevelet kapott a szegedi JATE Állam- és Jogtudományi Karán, ahol doktor lett 1974-ben, majd a budapesti ELTE-n filozófia szakon 1977-ben. A filozófiai tudomány kandidátusa lett 1984-ben. Docens lett 1987-ben. Az Ész, élet, egzisztencia című antológia-sorozat

szerkesztője. Kutatási területei: a klasszikus német filozófia. A 20. századi szellem-történeti irányzatok. Értékelmélet, etikatörténet.²⁸

Sipos Miklós: Jászalsószentgyörgyön született 1941. január 29-én. A Tanszék, ahol dolgozott, a Politikai Gazdaságtan 1964–89 között, később pedig a Közgazdasági 1990–95 között, majd az Elméleti Közgazdasági Tanszék 1996 után. Egyetemi tanulmányait a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen 1959–64 között végezte, majd a moszkvai Lomonoszov Egyetemre is járhatott 1968–69-ben. Oklevelet szerzett a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen tanári szakon 1964-ben. Egyetemi doktor lett 1969-ben. A közgazdaságtudomány kandidátusa lett 1975-ben. Docens lett 1976-ban. Egyetemi tisztségei: megbízott tanszékvezető 1995–96-ban, majd tanszékcsoport-vezető 1983–88 között. Társadalmi tagságai: Magyar Közgazdasági Társaság tagja 1965-től, Magyar Agrárközgazdasági Társaság tagja 1992 óta. Kitüntetései: Oktatásügy kiváló dolgozója 1976-ban, Munka érdemrend ezüst fokozat 1985-ben. Kutatási területei: a felsőoktatás didaktikai kérdése. A mezőgazdaság, s ezen belül a termelőszövetkezetek állami támogatásának problematikája. A különböző vállalati formák működésének összehasonlító elemzése.²⁹

Szabó István: Bucsán született 1929. június 1-jén, és Szegeden halt meg 1994. január 6-án. A Tanszék, ahol dolgozott: Tudományos Szocializmus Tanszék 1967–88 között. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1958–63 között. Oklevelet szerzett a Gyularemetei Tanítóképző Intézetben tanítói szakon 1952-ben, majd a szegedi JATE-n történelem szakos középiskolai tanári végzettséget szerzett 1963-ban. Egyetemi doktor lett 1964-ben. A történelemtudomány kandidátusa lett 1973-ban. Docens lett 1973. november 1-től. Kitüntetései: a Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozata 1957-ben, az Oktatásügy kiváló dolgozója 1964-ben, A haza és a nép hűségese szolgálataért 1965-ben, a Munka érdemrend ezüst fokozata 1978-ban. Kutatási területei: az 1945 utáni agrárátalakulás. A falusi viszonyokban végbement változások Bács-Kiskun, Békés, Csongrád megyében, 1944–1962. Nyugdíjba vonulhatott 1988. október 28-án.³⁰ Halálának idejéről és helyéről a tanulmány írásának pillanatában nincs adat.

Szabó Tibor: Szegeden született 1945. március 30-án. A Tanszék, ahol dolgozott, a Filozófia 1970–92 között. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1965–70 között, majd az ELTE-n 1971–74 között. Oklevelet szerzett a szegedi JATE-n olasz-francia szakos középiskolai tanárként 1970-ben, majd az ELTE-n filozófia szakos tanárként 1974-ben. Egyetemi doktor lett 1971-ben. A filozófiai tudomány kandidátusa lett 1983-ban. Docens lett 1984. július 1-jén. Társadalmi

tagságai: Magyar Politikatudományi Társaság választmányi tagja 1985–91 között, majd elnökségi tagja 1991-től, a Magyar Filozófiai Társaság elnökségi tagja 1986–89 között, az International Society for the Study of European Ideas tagja 1988-tól, az Associazione Internazionale di Studi della Lingua e Letteratura Italiana tagja 1989-től, az International Gramsci Society (USA) tagja 1991-től, a Groupe d'Études Sartriennes tagja 1994-től, a The New York Academy of Sciences tagja 1995-től. Tudományos tisztségei: az MTA Politikatudományi Bizottság tagja 1986–89 között, a Szegedi Lukács Kör elnöke. Kitüntetései: Lukács emlékérem 1985-ben, Foscolo emlékérem 1990-ben. Kutatási területei: az olasz és a magyar filozófia története a XX. században. Antonio Gramsci filozófiája és politikaelmélete. Lukács György filozófiája. A civil társadalom és az elidegenedés problémája. Az olasz egzisztencializmus története. Távozott 1992-ben. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Társadalomelméleti Tanszékének vezetője, majd főigazgató-helyettese lett.³¹ Szabó „2005-től 2011-ig tanszékvezető egyetemi docens a Debreceni Egyetem Politológia Tanszékén.”³² Ezen kívül „1970-ben végzett a JATE-n olasz-francia szakot, az ELTE Filozófia szakát 1974-ben végezte el. 1983-ban (még a JATE Filozófia tanszék dolgozójaként) szerzett kandidátusi fokozatot filozófiából.”³³

Szentpéteri István: Makón született 1926. október 23-án. A Tanszék, ahol dolgozott, a Gazdasági Jogi 1950–51 között, majd az Alkotmányjogi 1951–55 között, ezt követően az Államjogi 1955–79 között, végül a Szociológiai 1979–90 között, majd újra az Alkotmányjogi 1990-től. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1945–50 között. Oklevelet kapott a szegedi egyetem állam- és jogtudományi karán, ahol doktorált 1950-ben. Kandidátus lett 1962-ben. Az állam- és jogtudomány doktora lett 1972-ben. Docens lett 1963-ban. Egyetemi tanár lett 1974-ben. Egyetemi tisztségei: tanszékvezető lett 1979–90 között, majd 1990–93 között ismét. Dékánhelyettes volt 1969–71 között. Társadalmi tagságai: International Sociological Association, Nemzetközi Közigazgatástudományi Intézet, Magyar Alkotmányjogászok Egyesülete, Magyar Szociológiai Társaság, Magyar Jogászok Egyesülete. Tudományos tisztségei: az MTA Igazgatás-tudományi Bizottság tagja 1964–70 között, a Közigazgatástudományi Bizottság tagja 1970-től, a Vezetés és Szervezéstudományi Bizottság tagja 1970–79 között, a TMB Szociológiai és Demográfiai Szakbizottságának tagja, majd elnöke 1970–79 között, az MTA Szociológiai Bizottság tagja 1979–89 között, majd a TMB Politológiai Szakbizottság tagja 1995 után, a SZAB Társadalomtudományi Szakbizottságának tagja, majd titkára, a SZAB Jogi- és Gazdaságtudományi Szakbizottság elnöke. Szerkesztőbizottsági tag a Jogtudományi Közlöny, a Szociológia és a Vezetéstudomány című kiadványoknál. Kitüntetései: az Oktatásügy kiváló dolgozója 1976-ban, a Munka érdemrend

arany fokozata 1986-ban, a Szent-Györgyi Albert díj 1995-ben. Kutatási területei: alkotmányjog; az alkotmányfejlődés típusai. Az alkotmányok társadalmi meghatározottsága. Alkotmányjog és politológia: a közvetlen demokrácia intézményeinek létrejötte és fejlődése a polgárosulástól napjainkig. Szociológia és közigazgatástudomány: a felsőoktatási intézmények belső struktúrája. Szervezet-szociológia és szervezéstudomány: szervezettípusok, vezetési modellek.³⁴

Tardos Andrásné Ságvári Ágnes: Budapesten született 1928. november 19-én. A Tanszék, ahol dolgozott, a Tudományos Szocializmus 1968–70 között. Egyetemi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte 1947–53 között, megszakítással. Oklevelet szerzett a budapesti egyetemen politikai gazdaságtan és történelem szakos középiskolai tanárként 1953-ban. A történelemtudományok kandidátusa lett 1962-ben. Docens lett 1968-ban. Tanulmányútjai: (rövidebb ideig) Csehszlovákia, NDK, NSZK, Bulgária. Társadalmi tagságai: Magyar Történelmi Társaság tagja 1960-tól, ugyanitt választmányi tag 1962-től. Tudományos tisztsége: Párttörténeti Közlemények szerkesztőbizottsági tagja 1960-tól. Kitüntetései: a Szocialista munkáért 1954-ben, a Munkás- paraszt hatalomért 1957-ben, a Népköztársasági érdemrend ezüst fokozata 1970-ben. Kutatási területe a népi demokratikus korszak története, továbbá az utolsó évtizedek összehasonlító történeti kutatásai. Távozott az egyetemről 1970. február 28-án. Utóbb Budapest Főváros Levéltárának igazgatója volt.³⁵ A nevpont.hu a következőket írta meg róla: „Sz: Ságvári (Spitzer) Sándor (†1941) jogász, ügyvéd, Erdős Rozália tanítónő, a Magyar Izraelita Nők Országos Szövetsége (MINOSZ) alelnöke. Nagynénje: Orován Bertoldné Ságvári (Spitzer) Josephine, Orován Egon (1902–1989) fizikus édesanyja. Testvére: Ságvári Endre (1913–1944) politikus, etnográfus, a kommunista mozgalom mártírja. A bp.-i Horthy Miklós körterni (= XI. kerület Móricz Zsigmond körtér) gyors- és gépirőiskolában végzett (1944), Budapesten éretts. (1947), az ELTE BTK-n történelem–politikai gazdaságtan szakos középiskolai tanári okl. szerzett (1953), a történelemtudományok kandidátusa (1962). A bp.-i Oltóanyagtermelő Gyár üzemi munkása (1944–1945). Az MKP Központban adminisztrátor (1945–1947), a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályán rendőrnagy alhadnagy (1947). Az MDP KB Káderosztálya, ill. Pártapparátusa politikai munkatársa (1948–1956), az MSZMP KB Iroda vezetője (1956–1960); közben az MTA–TMB-n Réti László aspiránsa (1953–1957). A Párttörténeti Intézet tud. főmunkatársa és az Intézet igazgatóhelyettese (1960–1964), az MTA Történettudományi Intézete tud. főmunkatársa (1964–1968), a JATE BTK Tudományos Szocializmus Tanszék egy. docense (1968–1970). Budapest Főváros Levéltárának igazgatója (1970–1985). 1945 utáni magyar politikatörténettel, összehasonlító történeti kutatásokkal, ill. a magyarországi holokauszt történetével foglalkozott.”³⁶

Tóth László: Pápán született 1942. szeptember 19-én. A Tanszék, ahol dolgozott, a Politikai Gazdaságtani 1968–83 között. Egyetemi tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végezte 1960–65 között. Okleveles közgazdász 1965-ben. Egyetemi doktor lett 1970-ben. A közgazdaságtudomány kandidátusa 1976-ban. Docens lett 1977-ben. Egyetemi tisztsége: tanszékcsoport-vezető 1982–83 között. Társadalmi tagsága: Magyar Agrárközgazdászok Egyesülete 1991 után. Tudományos tisztségei: a MTA Jövőkutatói Bizottságnak tagja 1984 után, az MTA SZAB Közgazdasági és Gazdaságpolitikai Munkabizottságának a tagja 1991 után, az MTA SZAB Állategészségügyi és Állattenyésztési Szakbizottságának tagja 1991-től, majd elnök 1994-től. Kitüntetés: Kiváló munkáért érdemrend 1980-ban. Kutatási területe: jövő kutatás, globalizáció, világelelmzés, agrárökonómia. Távozott az egyetemről 1983. június 30-án. Utóbb a Veszprémi Vegyipari Egyetem tanszékvezető docense 1983–85 között, majd a SZOTE egyetemi docense 1985–88 között, illetve a DATE Állattenyésztési Főiskolai Kar tanszékvezető főiskolai tanára 1988 után, főigazgató-helyettes 1990–1993 között.³⁷

Ürmös Ferenc: Szegeden született 1945. október 22-én. Az egyetemen az alábbi tanszékeken dolgozott: az Államjogi Tanszéken 1975–80 között és a Szociológia Tanszéken 1980–84 között. Felsőfokú tanulmányait a szegedi egyetemen végezte 1965–70 között. Oklevelet szerzett a szegedi JATE Állam- és Jogtudományi Karán, ahol doktor lett 1970-ben, bírói és államügyészi vizsgát tett 1972-ben. Az állam- és jogtudomány kandidátusa lett 1982-ben. Tudományos főmunkatárs 1983-ban. A következő tanulmányutakon vett részt: Leningrádi Egyetem (1974-ben, 1975-ben, 4 hónap). Társadalmi tagsága: Magyar Szociológiai Társaság 1978 után. Kutatási területe: az államszervezet alkotmányos és igazgatástudományi megközelítése. A bíróságok, mint szervezeti modell igazgatástudományi és államelméleti megközelítése. A belső „igazgatás” fő kérdései a bíróságok szervezetrendszerében. A bírósági szervezetrendszer fejlődésének és a belső igazgatás problémájának elemzése. Távozott 1984. szeptember 30-án. A Kecskeméti Ügyvédi Kamara tagja 1984-től. Jelenleg a Szegedi Ügyvédi Kamara tagja.³⁸

Varga Ilona: Nagyorosziban született 1928. április 30-án. A Tanszék, ahol dolgozott, a Tudományos Szocializmus 1960–62 között, majd a Középkori Egyetemes Történeti 1962–87 között. Egyetemi tanulmányait a Lenin Intézetben végezte Budapesten 1953–56 között, majd a budapesti ELTE-n 1956–60 között. Oklevelet kapott a Budapesti ELTE-n történelem szakos középiskolai tanárként 1958-ban. Egyetemi doktor lett 1962-ben. A történelemtudomány kandidátusa lett 1978-ban. Docens lett 1977. július 1-től. Kitüntetései: a Kiváló munkáért emlékérem 1978-ban és 1987-ben, végül 1988-ban. Kutatási területei: Magyarország kapcsolatai

a latin-amerikai országokkal a külkereskedelem és a magyar kivándorlás tárgykörében a két világháború időszakában. Az orosz feudális állam története a XV–XVIII. században. Nyugdíjba vonult 1987. december 31-én.³⁹

Varga Lajos: Ajkán született 1934. október 23-án. A Tanszék, ahol dolgozott, a Tudományos Szocializmus 1958–77 között, majd az Új- és Legújabbkori Magyar Történeti 1993–94 között félállásban. Egyetemi tanulmányait a moszkvai Lomonoszov Egyetemen végezte 1953–58 között. Oklevelet kapott a moszkvai egyetemen történelem szakos középiskolai tanárként 1958-ban. Egyetemi doktor lett 1960-ban. A történelemtudomány kandidátusa lett 1970-ben. Docens lett 1971. július 1-től. Társadalmi tagsága: a Magyar Történelmi Társaság tagja 1964-től. Tudományos tisztsége: az MTA Történelmi Albizottságának titkára 1980–85 között. Kitüntetése: az Oktatásügy kiváló dolgozója 1969-ben. Kutatási területei: a nemzetközi és magyarországi szociáldemokrácia története a kezdetektől 1945-ig. Ukrajna története. Távozott az egyetemről 1977. márciusban, utóbb a Politikatörténeti Intézet tudományos főmunkatársa lett főállásban.⁴⁰

Várnay Ernő: Hajdúböszörményben született 1951. szeptember 13-án. A Tanszék, ahol dolgozott, a Politikai Gazdaságtan 1976–90 között, majd a Közigazgatási Jogi és Pénzügyi Jogi 1990 után. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1971–76 között, majd a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemre járt 1977–79 között, később a Nancy Egyetemre 1980–81 között. Oklevelet szerzett a szegedi JATE Állam- és Jogtudományi Karon 1976-ban. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen politikai gazdaságtan-tervezés szakos tanári diplomát szerzett 1979-ben, Nancy-ben études supérieures européennes diplomát szerzett 1981-ben, majd a közgazdaságtudomány kandidátusa lett 1988-ban. Docens lett szintén 1988-ban. Társadalmi tagsága: European Community Studies Association Hungary 1994 óta. Tudományos tisztség: szerkesztő bizottsági tag; Európa Fórum. Kitüntetés: Miniszteri Dicséret 1984-ben. Kutatási területei: transznacionális bankok. Bankjog. Költségvetési jog (magyar és európai uniós).⁴¹

A SZOTE-n 1967. január 1. és 1988. június 14. között Marxizmus-Leninizmus Intézet létezett, majd 1988. július 15. és 1994. június 30. között Társadalomtudományi Intézet néven látta el feladatait.⁴² A következőkben a korábbi SZOTE-n található egykori ideológiai szervezeti egység tanárainak életét ismertetem:

Bárány Ferenc: Hódmezővásárhelyen született 1938. november 9-én. A Társadalomtudományi Intézet munkatársa volt 1967–94 között, majd a Főiskolai Kar

Általános Szociális Munkás Szakán dolgozott 1994-től. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1957–62 között, később szintén a JATE-n 1963–66 között. Oklevelet szerzett biológia-földrajz szakos középiskolai tanárként 1962-ben, majd történelem szakos előadóként 1966-ban. Egyetemi doktor lett 1963-ban. Kandidátus lett történelemtudományból 1977-ben, majd docens lett 1978. július 1-től. Egyetemi tanár lett 1982. július 1-től. Egyetemi tisztsége: megbízott tanszékvezető 1971–78 között, majd tanszékvezető 1978–94 között. Tanulmányútjai: Berlinben járt 1981-ben 1 hónapot, majd Bécsben járt 1988-ban 1 hónapot. Társadalmi tagsága: Magyar Történelmi Társaság tagja 1975-től, a MOTESZ Orvosképzési Társaság tagja 1980-tól, majd a Magyar Politikatudományi Társaság tagja 1985-től, és a Népegészségügyi Tudományi Társaság tagja 1991-től, Europe Public Health Association tagja 1991-től. Tudományos tisztsége: a SZAB Filozófiai és Történettudományi Szakbizottság alelnöke 1992-től. Kitüntetései: a Munka Érdemrend bronz fokozata 1972-ben, az Április Negyedike Érdemrend 1987-ben. Kutatási területei: a magyar munkásmozgalom története. Az egészségügy és a szociálpolitika története.⁴³ Jelenleg professzor emeritus.

Balogh Tibor: Makón született 1948. november 3-án. A Társadalomtudományi Intézet munkatársa volt 1986–89 között. Egyetemi tanulmányai: a JATE-n 1968–73 között, az ELTE-n 1974–77 között. Oklevelet szerzett: magyar és pedagógia szakon 1973-ban, majd filozófia szakon 1977-ben. Egyetemi doktor lett 1975-ben a debreceni KLTE-n. Kandidátusi fokozatot szerzett a filozófiai tudományok területén 1983-ban. Docensi kinevezést kapott 1986. július 1-jén. Filozófiai (pszichológiai) tudományok doktora 1993-tól. Egyetemi tisztsége: a filozófia szakcsoport vezetője volt 1988–89 között. Tanulmányútja: az Aix-en-Provence, Franciaországban 1981-ben 4 hónapig, a Piaget-Centrum, Genf, Svájcban 1985-ben 3 hétig, majd 1991-ben, újabb 2 hétre, az USA-ban Washington, Boston, Ann Arbor, San Francisco, Albuquerque, Orlando, Raleigh, New York városban 1994-ben, 1 hónapra. Társadalomtudományi tagsága: a Magyar Filozófiai Társaság alapító tagja, a Magyar Pszichológiai Társaság tagja, a MOTESZ Pszichiátriai Társaság tagja, a Ferenczi Sándor Egyesület tagja, a Dugonics Társaság tagja, a Csongrád Megyei TIT elnöke. Tudományos tisztsége: a SZAB tudományos titkára, a SZAB Neveléstudományi-Pszichológiai Szakbizottsága elnöke, a SZAB szerkesztő bizottsági tagja. Kutatási területe: pszichológiatörténet. Az egyensúly fogalmának interdiszciplináris értelmezése. Piaget életműve. A szimmetria - aszimmetria filozofikus problémái. A posztmodern. Távozott az egyetemről: 1989. június 1-jén, majd a JGYTF Pszichológia Tanszéken lett tanszékvezető főiskolai tanár.⁴⁴

Benkő Zsuzsanna (dr. Szigeti Lajosné): Győrben született 1953. március 10-én. A Társadalomtudományi Intézetben, később a Népegészségtani Intézetben dolgozott 1977–95 között. Egyetemi tanulmányait a JATE-n 1971–76 között, majd az ELTE-n 1983–86 között végezte. Oklevelet szerzett történelem-diplomáciatörténet szakon 1976-ban, majd szociológia szakon 1986-ban. Egyetemi doktor lett 1982-ben. Adjunktusi kinevezést kapott 1985. január 1-jén. Kandidátusi fokozatot szerzett politikai tudományokból 1991-ben. Tanulmányútja: a Friedrich Ebert Alapítvány ösztöndíjával az NSZK-ba 1982-ben és 1985-ben 3-3 hónapra, a Würzburgi Egyetem Gyermekek- és Ifjúságpszichiátriai Klinikára 1991-ben 1 hónapra, a Glasgow-i Egyetem Gyermekekpszichiátriai Klinikára 1992-ben másfél hónapra, az egészségfejlesztő WHO-német közös kurzusra, Lüneburg városba 1992–93 között. Társadalomtudományi tagsága: a Magyar Politológiai Társaság alapító tagja 1982-től, a Magyar Szociológiai Társaság tagja 1984-től, az Európai Egészségszociológiai Társaság tagja 1992-től. Kutatási területe: egészségszociológia, egészségfejlesztés, felnőttképzés/oktatás. Távozott az egyetemről 1995. szeptember 1-jén.⁴⁵

Baranyai Róza (dr. Imre Ottóné): Püspökladányban született 1925. február 3-án, és Szegeden halt meg 1990. február 7-én. A Marxizmus-Leninizmus Intézet munkatársa volt 1967–84 között. Egyetemi tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végezte Budapesten 1952–56 között. Oklevelet szerzett közgazdászként 1956-ban. Egyetemi doktor lett 1965-ben. Szakközgazdász. Közgazdaságtudomány 1975-ben. Kandidátus lett a közgazdaságtudomány területén 1979-ben. Docens lett 1980. július 1-jén. Kitüntetései: az Egészségügy Kiváló Dolgozója 1968-ban, a Munka Érdemrend ezüst fokozata 1970-ben, majd arany fokozata 1984-ben, a SZOTE Kiváló Nevelője 1977-ben. Kutatási területe az egészségügy társadalmi, gazdasági összefüggései. Nyugdíjba vonult 1984. december 31-én.⁴⁶

Székely Sándor: Békéscsabán született 1932. augusztus 3-án. A Marxizmus-Leninizmus Intézet munkatársa volt 1967–70 között. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1951–55 között. Oklevelet szerzett matematika-fizika szakos középiskolai tanárként 1955-ben. Egyetemi doktor lett 1960-ban. Docens lett 1966. december 31-én. Kandidátus lett 1971-ben. Egyetemi tisztsége: tanszékvezető 1967–70 között. Kitüntetései: a Munka Érdemérem 1960-ban, az Oktatásügy Kiváló Dolgozója 1965-ben. Kutatási területe a kibernetika filozófiai problémái. Távozott az Intézetből 1970. október 1-jén, majd a JATE Kibernetikai Laboratóriumában kezdett el dolgozni.⁴⁷ A nevpont.hu a következőket írta róla: „középiskolai tanulmányait Kolozsvárott, Békéscsabán és Szegeden végezte, (Szegeden éretts., 1951-ben). A Szegedi Tudományegyetemen matematika-fizika szakos középiskolai tanári okl. szerzett (1955), doktorált (1960), a filozófiai tudományok kandidátusa

(1971). *A Szegedi Tudományegyetem függetlenített DISZ-titkára (1955–1956). A Szegedi Tudományegyetem, ill. a JATE BTK Filozófia Tanszéke tanársegéde (1956–1960), egy. adjunktusa (1960–1966), egy. docense (1966). A SZOTE Marxizmus–Leninizmus Tanszéke tanszékvezető egy. docense (1967. jan. 1.–1970. szept. 30.), a JATE TTK tud. főmunkatársa és a Kibernetikai Laboratórium vezetője (1970–1985). Az MTA–TMB-n Kalmár László aspiránsa (l.: 1961–1965). Az MSZMP Szegedi Városi Bizottsága első titkára (1985. febr. 23.–1989).*⁴⁸ Szegeden halt meg 2009-ben.

Szilágyi László: Érpatakon született 1927. február. 1-jén. A Társadalomtudományi Intézet munkatársa volt 1967–92 között. Egyetemi tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen Budapesten végezte 1947–51 között. Oklevelet szerzett: a tanárképző szak - közgazdaságtan, filozófia, jogi ismeretek 1951-ben. Egyetemi doktor lett 1962-ben. Kandidátusi fokozatot szerzett közgazdaságtudományból 1971-ben. Docensi kinevezést kapott 1974. július 1-jén. Egyetemi tisztsége: tanszékcsoporthoz vezető 1967–92 között. Tanulmányútja: Az NDK-beli Lipcsébe 1980-ban, 4 hónapig. Társadalomtudományi tagsága: Magyar Tudományos Ismeretterjesztő Társaság 1952-től, a Magyar Közgazdasági Társaság 1960-tól. Tudományos tisztsége: az MTA Minősítő Bizottság tagja (alkalmanként). Kitüntetései: az Egészségügy Kiváló Dolgozója 1975-ben, a Kiváló Munkáért érdemrend 1985-ben. Kutatási területe: a tudomány közvetlen termelőerővé válása, árukategóriái, értéke, ára, gazdasági hatékonysága. Az egészségügy gazdasági vonatkozásai; gazdasági hatékonyságának értelmezése, számítási módszerei. Az innováció fő láncszemei és feladatai az egészségügyben. A gyógyszerforgalmazás gazdasági folyamatai, eszközei, hatékonysága. Nyugdíjba vonult 1992. április 30-án.⁴⁹

Pál József: Teskándon született 1939. december 17-én. A Társadalomtudományi Intézet munkatársa volt, később a Népegészségtani Intézetben dolgozott 1967 után. Egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n végezte 1957–62 között. Egyetemi doktor lett történelemből 1962-ben. Kandidátus lett filozófiai tudományból 1981-ben, majd docens lett 1982-ben. Tanulmányút: Leningrádban 1978-ban, 3 hónapig. Társadalmi tagsága: Magyar Filozófiai Társaság tagja 1989-től. Kitüntetései: az Oktatásügy Kiváló Dolgozója 1973-ban. Kutatási területei: a katolikus egyház szociális doktrínája, szociálpolitikája, politikai tevékenysége (békepapi mozgalom), Csanád egyházmegye XX. századi története, katolikus szervezetek szociálpolitikai tevékenysége.⁵⁰

Tóth László: Pápán született 1942. szeptember 19-én. A Társadalomtudományi Intézet munkatársa volt 1985–88 között. Egyetemi tanulmányai: Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest, 1961–65 között. Oklevelet szerzett:

közgazdász 1965-ben. Egyetemi doktor lett 1970-ben. Kandidátusi fokozatot közgazdaságtudományból szerzett 1976-ban. Docens lett 1983-ban. Tanulmányúton járt a Lomonoszov Egyetemen, Moszkvában 1971-ben 6 hónapot, a University of Wales, Bangoron 1991-ben, 3 hónapot. Társadalomtudományi tagsága: a Magyar Agrárközgazdászok Egyesülete 1991-től, az Europe Association of Agricultural Economists tagja 1995-től. Tudományos tisztsége: az MTA Jövőkutatói Bizottságának tagja 1983-tól, majd alelnöke 1992-től, az OTKA Jövő kutatás Zsúri tagja 1990-től, majd elnöke 1995-től. Kitüntetései: Kiváló Munkáért érdemrend 1981-ben. Kutatási területe: jövő kutatás, globalizáció, agrárközgazdaságtan. Távozott az egyetemről 1988. július 1-jén. Ezt követően Hódmezővásárhelyre került, ahol a DATE Mezőgazdasági Főiskolai Kar tanszékvezető főiskolai tanára lett 1988-ban, majd kutatási főigazgató-helyettes 1989–92 között.⁵¹

Tráser László „1940-ben született Szegeden. 1967-től 1993-ig a Szegedi Orvostudományi Egyetem Társadalomtudományi Tanszék filozófia- és etika-oktatója volt. Ezzel párhuzamosan oktatott a Szegedi Egészségügyi Főiskolán, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, a Radnóti Miklós Gimnáziumban és másutt. 1993 óta főként újságíró, jelenleg a Magyar Rádió Szegedi Stúdiójának külső munkatársa. Számos közéleti publikáció szerzője a legkülönbözőbb újságokban, folyóiratokban, internetes fórumokon.”⁵²

Vágvölgyi András: Mezőkovácsházán született, 1930. január 9-én. Szegeden halt meg 1995. július 31-én. A Társadalomtudományi Intézet oktatója volt 1983–91 között, majd az Ideg- és Elmegyógyászati Klinika Orvosi Pszichológiai Oktatási Csoport tagja lett 1991–95 között. Egyetemi tanulmányait a Szegedi Tudományegyetemen végezte 1950–54 és 1957–61 között. Oklevelet kapott magyar szakon 1954-ben, majd német szakon 1961-ben, illetve középiskolai tanár is lett. Egyetemi doktorátust szerzett 1967-ben. Kandidátusi disszertációját szociológiai tudományterületen szerezte meg 1981-ben. Docens lett másodállásban a SZOTE-n 1983-ban. Címzetes egyetemi tanár lett a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, ahol a Társadalomtudományi Kar, Falu- és Agrárszociológiai Tanszéken dolgozott 1989-ben. Tanulmányúton járt a Friedrich Ebert Alapítvány ösztöndíjával a Stuttgart-Hohenheim-i Egyetem Rurálszociológiai és Vidékkutatói Intézetben 1975-ben 1 évig. 1-2 hónapos tanulmányúton vett részt Svédországban, Finnországban, Hollandiában, Angliában, az NSZK-ban, az USA-ban és Kínában. Társadalomtudományi tagsága a következő volt: a Magyar Szociológiai Társaság tagja volt 1978-tól. Tudományos tisztségei: az MTA Szociológiai Bizottság tagja, az MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottság tagja, az MTA Néprajzi Kutatóintézet igazgatósága mellett működő tanácstagja, a Társadalomkutatás című lap szerkesztője 1983-tól.

Kutatási területe: Településszociológia, falukutatás. Témái a SZOTE-n: Általános szociológia. A dél-alföldi magas öngyilkossági gyakoriság társadalmi okai. Munkahely: MTA Szociológiai Kutatóintézet, 1992-től az MTA Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja tudományos főmunkatársa 1970–95 között. A JATE Szociológiai Tanszék docense (szintén másodállású), megbízott vezető 1993–95 között.⁵³

JEGYZETEK

- 1 Polyák Petra: *Hallgatók a diktatúrában Fegyelmi eljárások a Rákosi-korszak felsőoktatási intézményeiben (1948–1956)*. Budapest, 2022. 69–70.
- 2 Szigeti Györgyné (szerk.): *A marxizmus-leninizmus oktatók publikációinak jegyzéke 1981–1985*. Budapest, 1987. 125–163.
- 3 Huhák Heléna: *Agitátorok Kommunista mozgósítás a pártállam kiépítésének mindennapjaiban (1948–1953)*. Budapest, 2022. 155.
- 4 Csikós Gábor – Horváth Gergely Krisztián – Ö. Kovács József: *A vidék szovjetizálása*. Budapest, 2023. 16.
- 5 Bihari Mihály: *Magyar politika 1944–2004 Politikai és hatalmi viszonyok*. Budapest, 2005. 112. (a továbbiakban: Bihari 2005.)
- 6 Bihari 2005.114–115.
- 7 Bihari 2005.115.
- 8 Krausz Tamás: *A szocializmusvita jelenlegi állásáról*. In: Krausz Tamás – Szigeti Péter (szerk.): *Államszocializmus Értelmezések – viták – tanulságok*. Budapest, 2007. 125.
- 9 Somogyvári Lajos: *Önállóság, önkormányzatiság, demokratizmus: pedagógiai diskurzusok a szocializmus válságának idején*. In: Csikós Gábor – Horváth Gergely Krisztián (szerk.): *A fridsider polcai. A szocializmus való-sága vidéken az 1960–1980-as években*. Budapest, 2024. 193.
- 10 Murai András – Tóth Eszter Zsófia: *1968 Magyarországon Miért hagytuk, hogy így legyen?* Budapest, 2018. 101.
- 11 Ágh Attila – Géczy József – Sipos József (szerk.): *Rendszerváltók a baloldalon Reformerek és reformkörök 1988–1989*. Budapest, 1999. 48.
- 12 Papp István (szerk.): *1971 Egy tipikus kádári év?* Budapest – Pécs, 2022. 146–147.
- 13 Szerencsés Károly: *Eltékozolt évtized*. Budapest, 2010. 238. (a továbbiakban: Szerencsés 2010.)
- 14 Uo. 75.
- 15 Jelenleg nincs információ arról, hogy egy hazai állami ünnepségen milyen arányban kell lennie nemzeti és EU-s zászlónak. Mindenesetre 2004 óta hazánk valamennyi közintézménye előtt ott leng mind a kettő lobogó, hiszen tagjai vagyunk ennek a gazdasági-politikai közösségnek.
- 16 Szerencsés 2010. 31–32.
- 17 Takács Tibor (szerk.): *1961 1962 1963 A konszolidáció évei.*, Budapest – Pécs, 2023.167.
- 18 B. Kádár Zsuzsanna: *Állam – párt – történetírás. A Magyar Munkásmozgalmi Intézet – Az MSZMP Párttörténeti Intézete (1948–1989)*. Budapest, 2021. 45.
- 19 Uo. 47.
- 20 Dr. Szentirmai László – Iványi Szabó Éva – Dr. Ráczné Dr. Mojzes Katalin (szerk.): *József Attila Tudományegyetem Szegedi Egyetemi Almanach 1921 – 1995*. Szeged, 1996. 93., 117., 182., 193., 201., 220., 477., 480. (a továbbiakban: Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996.)

- 21 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 21.
- 22 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 350.
- 23 Uo.
- 24 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 178.
- 25 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 179.
- 26 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 481.
- 27 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 62.
- 28 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 193.
- 29 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 64.
- 30 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 482.
- 31 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 197.
- 32 Szabó Tibor (festő) [https://hu.wikipedia.org/wiki/Szab%C3%B3_Tibor_\(fest%C5%91\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Szab%C3%B3_Tibor_(fest%C5%91)) (letöltés: 2024. január 20.)
- 33 <https://socialstudies.hu/oktatok/prof-dr-szabo-tibor/> (letöltve: 2024. január 20.)
- 34 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 69.
- 35 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 481.
- 36 Ságvári Ágnes történész, levéltáros <https://www.nevpont.hu/palyakep/sagvari-agnes-e6d76> (letöltés: 2024. január 20.)
- 37 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 483.
- 38 Uo.
- 39 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 220.
- 40 Uo.
- 41 Dr. Szentirmai – Iványi Szabó – Dr. Ráczné Dr. Mojzes 1996. 75.
- 42 Papp Kornélia – Dr. Marton János (szerk.): *Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Szegedi Egyetemi Almanach II. 1921–1996*. Szeged, 1997. 482. (a továbbiakban: Papp – Dr. Marton 1997.)
- 43 Papp – Dr. Marton 1997. 433.
- 44 Papp – Dr. Marton 1997. 439.
- 45 Papp – Dr. Marton 1997. 441.
- 46 Papp – Dr. Marton 1997. 440.
- 47 Papp – Dr. Marton 1997. 452.
- 48 Székely Sándor filozófus, politikus <https://www.nevpont.hu/palyakep/szekely-sandor-91e1f> (letöltés: 2024. január 20.)
- 49 Papp – Dr. Marton 1997. 452–453.
- 50 Papp – Dr. Marton 1997. 265.
- 51 Papp – Dr. Marton 1997. 454.
- 52 Trásér László Cédulák (37.) <https://www.szegedilap.hu/cikkek/proza/traser-laszlo--cedulak--37.-.html> (letöltés: 2025. január 3.)
- 53 Papp – Dr. Marton 1997. 455.